

Et forsvar for vår tid

NORDMENN FLEST bryr seg ikke spesielt om Forsvaret. Det var blant resultatene man kunne lese ut av en undersøkelse utført av dataleverandøren Norstat på oppdrag fra Aftenposten i fjor. I undersøkelsen ble norske menn og kvinner spurt hvilke temaer de syntes var de viktigste under forrige valgkamp. Bare seks prosent mente forsvar og sikkerhet var blant de to viktigste sakene.

Dette er på mange måter paradoksalt: Mens norsk politisk debatt de siste årene er blitt dominert av sterke sær- og gruppeinteresser, angår Forsvaret *oss alle*. Hvis uløkke først er ute, vil den ramme både innvandringskritikere og innvandrere, klimaskeptikere og klimabørlere, bønder og børsmeklere, elite og antielite. Så hva skyldes den relativt lave interessen for Forsvaret?

En forklaring kan være at Forsvaret er litt som Gud: Kjekt å ha i nødens stund, men ellers ute av syne og sinn. Forsvarets oppdrag er tross alt å beskytte oss mot noe som ennå ikke har funnet sted, og som vi neppe helt kan forestille oss, og med et viktig unntak for deltakelse i en rekke NATO-ledede internasjonale operasjoner har ikke Norge vært i krig på 75 år. Vi er blitt vant til at verden, slik vi erfarer den, er et fredelig sted. Etter seieren over fascismen og senere kommunismens fall og den kalde krigens slutt ble det vanlig å snakke om «den liberale verdensorden»: Nå sto liberalismen alene igjen på valplassen som rådende ideologi, en uslåelig kombinasjon av demokrati og markedsøkonomi, garantert av internasjonale institusjoner som FN og EU. Pilene pekte oppover, optimismen var utbredt, og kanskje var Norges gamle frykt østover – og dermed behovet for et sterkt forsvar – ikke lenger like berettiget?

EN NY OG USIKKER TID

I dag fremstår den liberale verdensorden mer og mer som en historisk parentes, og optimismen som ledsaget den, som smått naiv. FN ble ikke, og er ikke, den verdensregjeringen noen håpet organisasjonen skulle bli. EU etter brexit er i dyp indre splid og identitetskrise, preget av populisme og høyrenasjonalisme på fremmarsj, og store utfordringer knyttet til migrasjon. I USA gjelder «America First», og en notorisk upålitelig Donald Trump legemliggjør dessverre en nasjon som ikke lenger etterstreber et globalt ideologisk lederskap. Også NATO har store utfordringer. Frankrikes president Emmanuel Macron erklærte nylig organisasjonen for «hjernedød», og har uttrykt bekymring for at USA er i ferd med å vende Europa ryggen. Plutselig virker det ikke like sikkert at NATO vil komme sine medlemsland til unnsetning i en krigssituasjon, ei heller at alliansen vil overleve slik vi kjenner den. Russland under listige Vladimir Putin er blitt mer autoritært og mer militarisert, og særlig annekasjonen av Krim i 2014 satte en støkk i verden. Kina øker sin makt og vil på sikt kunne komme til å utfordre USA som verdensener. Vi er tilbake til det den amerikanske statsviteren John Mearsheimer har kalt «*the tragedy of great power politics*», nemlig at stormakter alltid søker å sikre sine interesser og bli den ledende stormakten på bekostning av andre. Legg til klimakrisen, internasjonal terrorisme og en stadig raskere teknologisk utvikling som krever klokskap og kontroll, og det er klart at verden er blitt mer usikker og mer uforutsigbar.

Hvordan skal Norge posisjonere seg i en slik verden? Mer spesifikt: Hva er de viktigste sikkerhetspolitiske valgene vi må ta i årene fremover?

RÅD OG UTFORDRINGER

Disse spørsmålene er mer aktuelle i disse dager enn på lenge. Senere i vår skal Forsvarsdepartementet legge frem sin nye langtidsplan for forsvarssektoren. Planen vil blant annet være basert på forsvarssjefens såkalte fagmilitære råd (FMR) fra oktober i fjor. I FMR kommer forsvarssjefen med fire alternative forslag (A, B, C og D) til hvordan fremtidens forsvar kan se ut. Alternativ A er det høyeste ambisjonsnivået og det forsvarssjefen anbefaler. FMR har også vurdert et såkalt *null-alternativ* – en videreføring av dagens forsvar, men som ikke vil kunne leve opp til morgendagens krav, og som derfor ikke regnes som et egentlig alternativ.

Her en noen av de sikkerhetspolitiske utfordringene Forsvaret står overfor i årene fremover:

- Etterslep av vedlikehold, begrensninger i materiell og personell, begrenset kapasitet til utholdenhet og rask reaksjonsevne i tilfelle et russisk angrep.
- Økt spenning i nordområdene etter omfattende militærøvelser (NATO-ledede og russiske) på begge sider av grensen de siste årene. Hvordan kan Norge bli mer uavhengig av NATO og bygge opp et sterkere forsvar med avskrekkende effekt uten å provosere russerne for mye?
- Stormaktene og særlig Kina har fått ny interesse for Arktis, både for regionens ressursgrunnlag og geopolitisk. Dette kan føre til økt rivalisering og konkurranse i Norges farvann.
- Et nytt og mer komplekst trusselbilde, gråsonekonflikter og «krig» som ikke minner om tradisjonell «krig»: manipulering, falske nyheter og propaganda fra både statlige og ikke-statlige aktører rettet mot sivilsamfunnet, IKT-systemer og infrastruktur. Beslektet med dette:
- Ny teknologi og begrenset evne til å ta den i bruk: utvikling av autonome våpen, maskinlæring og stordata, cyberkrigføring, på sikt også krigføring i verdensrommet.
- Klima: Ikke bare fører ismeltingen til økt kamp om ressursene i Nordishavet.

Globalt vil klimakrisen etter all sannsynlighet føre til knapphet på vann og land, og dermed økt ustabilitet og nye konflikter, ukontrollert migrasjon og epidemier, og til syvende og sist nye internasjonale konfliktlinjer. Her hjemme vil ekstremvær stille nye krav til forsvar og beredskap.

- Sist, men ikke minst: kultur. I en ny tid er det viktig at Forsvaret rett og slett evner å tenke annerledes enn før. Vil Forsvaret, en av samfunnets aller mest hierarkiske og konservative institusjoner, klare å forbli tro mot sine tradisjoner og samtidig fornye seg?

**Forsvaret er litt som
Gud: Kjekt å ha i nødens
stund, men ellers ute av
syne og sinn.**

EN UTVIDET FORSVARSDEBATT

På Forsvarets egen nettside står det, i forbindelse med fremleggelsen av FMR: «Forsvarssjefen peker på at det kun er Forsvaret som har kompetansen til å kunne utarbeide et helhetlig råd til regjeringen, på hva som trengs for å ha et stort nok forsvar i årene som kommer. – Dette er erfaring fra generasjoner med forsvarsfolk som har drevet militære operasjoner, og derfor er det så viktig at dette rådet kommer nettopp fra Forsvaret og forsvarssjefen.»

Isolert sett er nok dette riktig. Men Forsvaret kan ikke tenkes isolert fra samfunnet i samme grad som før. I en ny tid med et mer sammensatt trusselbilde er det viktig at Forsvaret engasjerer og appellerer til sivilsamfunnet. Stilt overfor nye sikkerhetsutfordringer er det viktig at også humanister, naturvitere, teknologer og andre melder seg på i forsvarsdebatten og bidrar med nye og kritiske perspektiver. Dette nummeret av Samtiden er et forsøk på nettopp dét.

Christian Kjelstrup
Redaktør